Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön lausunto asiasta:

VNS 6/2025 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) kiittää mahdollisuudesta lausua sisäisen turvallisuuden selonteosta. Selonteon tavoitteet ovat kannatettavia, ja tavoitteiden saavuttaminen vaatii laajamittaista yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa.

SPEK haluaa lausunnossaan nostaa erityisesti esille järjestöjen merkityksen sekä sen, että pelastustoimi tulee nähdä sisäisen turvallisuuden kriittisenä tekijänä.

Sopimuspalokuntien sekä järjestöjen roolin ja merkityksen tulisi näkyä selkeämmin sisäisen turvallisuuden selonteossa. Niiden merkitys turvallisuuden tuottajina on keskeinen niin onnettomuuksien ja uhkien ennaltaehkäisyn kuin varsinaisten hätä-, häiriö- ja kriisitilanteiden hoitamisen ja ratkaisemisen osalta. Kolmas sektori tulee nähdä reservinä ja sen resurssien varmistamiseksi pitää rakentaa valtakunnallinen järjestelmä.

Nuorisotyö on myös keskeinen sisäisen turvallisuuden vahvistamisessa, ja järjestöjen kuten palokuntien nuorisotyötä olisi hyvä nykyistä vahvemmin painottaa selonteossa.

Varautumisen osalta on keskeistä painottaa erityisesti kansalaisten omatoimista varautumista, joka varmistaa yhteiskunnan, elinkeinoelämän ja organisaatioiden toiminnan sujuvuuden häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Pelastustoimi on sisäisen turvallisuuden keskeinen toimija

Kriiseissä ja poikkeusoloissa pelastustoimi on etulinjassa. Sodassa pelastustoimen päätoimiset sekä sopimuspalokuntien sopimuspelastajat hoitavat evakuointeja ja muuta väestönsuojelua, sammuttavat hyökkäysten aiheuttamia tulipaloja, pelastavat ihmisiä haastavissa olosuhteissa ja raivaavat rakennuksia ja räjähteitä. Laajamittaisissa häiriötilanteissa ja kriiseissä pelastustoimi toimii tilanteen vaatimalla tavalla yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Normaalitilanteessa pelastustoimi on kansalaisia lähellä oleva lähipalvelu, jolla on laaja kosketuspinta turvallisuuteen niin onnettomuuksien ehkäisyn, onnettomuuksien hoitamisen, ensivasteen, varautumisen ja väestönsuojelun vahvistamisen, turvallisuusviestinnän ja -kasvatuksen sekä suuronnettomuuksiin ja kriisitilanteisiin varautumisen osalta.

Pelastustoimi koostuu pelastuslaitosten päätoimisesta henkilöstöstä ja sopimuspalokunnista, jotka ovat tehneet sopimuksen hyvinvointialueiden tai Helsingin kaupungin kanssa. Sopimuspalokunta on paikallinen turvallisuuskeskus, joka turvaa kansalaisten arkea sekä lisää paikallista turvallisuutta tarjoamalla koulutusta, neuvontaa, tapahtumien turvaamista ja nuorten turvallisuuskasvatusta.

Sopimuspalokunta on yhteiskunnan ainoa välittömästi käytettävissä oleva valtakunnallinen reservi kriisitilanteissa, jonka vahvuus pelastustehtävissä on noin 15 000 ja muissa tehtävissä noin 26 000.

Palokuntalaiset ovat koulutettuja ja tottuneita toimimaan viranomaisjohtoisesti. Sopimuspalokunnat ja laaja maan kattava paloasemaverkosto ovat osa kansallista turvallisuusinfraamme.

Sekä sopimuspalokuntia että pelastuslaitosten päätoimista henkilöstöä tarvitaan, jotta suomalaisten turvallisuus tulipaloissa, onnettomuuksissa ja kriisitilanteissa turvataan.

Sopimuspalokunnilla ei ole merkitystä ainoastaan harvaan asutuilla alueilla, vaan ne ovat keskeinen osa pelastustoimea koko maassa. Sopimuspalokunnat osallistuvat hälytystehtäviin niin maaseudulla kuin isoissa kaupungeissakin. Niiden roolin merkittävyys kasvaa entisestään pitkäkestoisissa, laaja-alaisissa ja päällekkäisissä tehtävissä.

Pienemmissä kaupungeissa ja kunnissa sopimuspalokunta on keskeisin turvallisuustoimija, joka on usein ensimmäisenä paikalla tulipalossa, liikenneonnettomuuksissa ja sairaskohtauksissa. Useimmiten ne hoitavat tehtävänsä ilman paikalle tulevaa pelastuslaitosten vakituista henkilöstöä.

Kaupungeissa sopimuspalokunnat tukevat pelastuslaitosta päällekkäisissä ja pitkäkestoisissa tehtävissä. Sopimuspalokunnilla on myös tiettyjä pelastuslaitosten resursseja vapauttavia erityistehtäviä kuten eläinten pelastaminen. Erityisesti Helsingissä ollaan pidemmällä myös sotaan varautumisessa, ja siellä sopimuspalokuntia on koulutettu näihin tehtäviin organisaatioina ja yksilöinä.

Sopimuspalokunnan tehtäviä sekä pienemmissä kunnissa että isommissa kaupungeissa ovat myös myrsky- ja tulvatehtävät, ympäristövahingot, maastopalot sekä muut häiriötilanteet ja kriisit. Pelastustoimella on kokonaisturvallisuudesta kattava näkemys, koska se on koko ajan kontaktissa yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvissä kysymyksissä. Pelastuslaitosten ja palokuntien merkityksen ymmärtäminen on kriittistä sisäisen turvallisuuden vahvistamisen kannalta, ja sen osaaminen ja resurssit on varmistettava.

Pelastusalan järjestöillä kuten Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöllä, Suomen Palopäällystöliitolla ja Suomen Sopimuspalokuntien Liitolla on keskeinen merkitys sisäisen turvallisuuden vahvistamisessa, muun muassa turvallisuusviestinnän, oppaiden ja ohjeiden, turvallisuutta ja varautumista koskevan tutkimustiedon sekä koulutuksen tuottajina. Myös pelastuspalvelujärjestöillä kuten Suomen Meripelastusseuralla, Suomen Lentopelastusseuralla ja Suomen Pelastuskoiraliitolla on selkeä rooli sisäisen turvallisuuden tekijöinä.

Kohta 5. Varaudutaan kriiseihin ja laajamittaisiin uhkiin:

- Varmistetaan sopimuspalokuntien häiriötön toiminta myös haastavissa tilanteissa, kuten laajamittaisissa häiriötilanteissa ja erilaisissa kriiseissä.

Järjestöjen rooli ja merkitys sisäisen turvallisuuden kannalta

Järjestöillä, paikallisyhteisöillä ja yhdistyksillä on merkittävä rooli sisäisen turvallisuuden osalta. Ne toimivat viranomaisten tukena erityisesti ennaltaehkäisevässä työssä, arjen turvallisuuden vahvistamisessa sekä häiriötilanteisiin varautumisessa.

Järjestöjen rooli korostuu erityisesti syrjäytymisen ehkäisyssä, joka on sisäisen turvallisuuden suurimpia haasteita. Järjestöt ja paikallisyhteisöt kuten palokunnat ja monet muut järjestöt tarjoavat mielekästä toimintaa, koulutusta, sosiaalisia suhteita ja yhteenkuuluvuutta. Lisäksi ne tarjoavat turvaverkon, ohjeita ja apua elämän haasteisiin.

Erityinen merkitys on nuorisotyöllä, joka tavoittaa alle 29-vuotiaat. Nuorisotyö ei nykyisellään nouse merkittävästi esille selonteossa, vaikka selonteossa puhutaan lyhyesti nuorisorikollisuudesta ja harrastusmahdollisuuksista.

Järjestöjen sekä paikallisyhteisöjen toiminnan ja resurssien turvaaminen vahvistavat niin yksilöiden kuin yhteisöjen toimijuutta, mikä luo vahvempaa pohjaa sisäiselle turvallisuudelle. Vahvistamalla kansalaisten mahdollisuuksia aktiiviseen mielekkääseen toimintaan tuetaan resilienssiä ja hyvinvointia. Myös kylätalojen ja seurantalojen merkitys on olennainen turvallisuudelle sekä paikallisina kohtaamispaikkoina ja aktiivisen toimijuuden mahdollistajina, mutta niiden käyttöpotentiaali on merkittävä myös laajemmissa kriiseissä ja poikkeusoloissa.

Järjestöillä ja niiden nuorisotyöllä on merkitystä myös turvallisuusosaamisen ja -asenteiden vahvistamisessa. Järjestöt kouluttavat turvallisuudesta, tuottavat turvallisuusviestintää ja koordinoivat laajoja turvallisuuskampanjoita, joiden avulla kansalaisille saadaan oikeaa tietoa turvallisuudesta ja varautumisesta. Monet järjestöt myös lisäävät jäsentensä turvallisuusosaamista koulutuksin ja muilla keinoin. Palokuntien työn laajuutta kuvaa hyvin se, että Suomessa on tälläkin hetkellä noin 500 000 henkilöä, jotka ovat olleet palokuntatoiminnassa mukana jossain elämänsä vaiheessa.

Kansalaiset toivovat SPEKin kyselyn perusteella tietoa paloturvallisuudesta nimenomaan kampanjoista. Paloturvallisuuden osalta keskeisimmät tietolähteet ovat tällä hetkellä uutiset (49 %) ja kampanjat (39 %). Samat kanavat ovat kärjessä myös siinä, mistä ihmiset toivovat saavansa paloturvallisuustietoa. Tässä kampanjat (42 %) nousevat jopa uutisten (41 %) edelle. Tulos osoittaa, että ihmiset pitävät järjestöjen yhteistyössä viranomaisten kanssa toteuttamia turvallisuusviestintäkampanjoita tärkeänä ja toimivana tiedonlähteenä.

Palokuntien nuorisotyöllä on monialainen vaikutus turvallisuudelle. Ne lisäävät nuorten osaamista turvallisuudesta ja varautumisesta, kasvattavat turvallisuustahtoa ja -asennetta ja tuovat palokuntien aikuistoimintaan ja hälytysosastoihin uusia jäseniä joka vuosi. Nuoriso-osastoista nousee noin 1 000 uutta jäsentä sopimuspalokuntien muuhun toimintaan ja näistä noin 300 hälytysosastoihin.

Haasteena palokunnissa on kuitenkin jäsenistön ikääntyminen ja se, ettei nuoria ja nuoria aikuisia saada riittävästi toimintaan. Palokuntien elinvoimaisuuden vahvistamiseen tulisi kiinnittää huomiota nyt, jotta Suomella on vahva pelastustoimi kokonaisuudessaan jatkossakin.